

НОВІ ВИДАННЯ

ЄВГЕНІЙ ДЕ РОБЕРТІ ТА ЙОГО ПОШУКИ В СОЦІОЛОГІЇ

Евгеній де Роберті. Сочинення: В 4-х т. — Т. 1. Соціологія / Евгеній де Роберті / Ред. Мозговая Н. Г., Волков А. Г., авт. вступ. ст. Матюшко Б. К. — Киев: НПУ ім. М. П. Драгоманова; Мелітополь: МГПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. — 280 с. — (Серія «Антологія української мислі»).

Минулого року побачило світ нове видання книги «Соціологія. Головне її завдання і методологічні особливості, місце в ряді наук, поділ і зв'язок з біологією та психологією», автором якої є непересічний мислитель Євген Валентинович де Роберті де Кастро де ла Серда (1843–1915). Нащадок шляхетних родів Іспанії та Франції, народжений на Поділлі, він знаний передусім як соціолог, але без його спадщини годі вести мову про цілісну картину історії філософії на теренах Російської імперії та України. Відомий «гіперпозитивізм» мислителя цікавий тим, що він водночас прагнув дотриматися ідеалу науки, окресленого О. Контом, і уникнути надмірної спрощеності, закостенілості його схеми: математика, астрономія, фізика, хімія, біологія і, нарешті, соціальна фізика (вона ж соціологія). Учений був сучасником і наставником багатьох видатних розробників загальновідомої сьогодні науки про суспільство, яка в другій половині XIX століття робила лише свої перші кроки. Варто назвати імена О. Строніна, В. Лесевича, С. Южакова, Е. Дюркгайма, Г. де Греефа, А. Звоницької, П. Сорокіна та багатьох інших.

Тому «Соціологія» Є. де Роберті – одна з найвидатніших пам'яток історії цієї науки в європейському, а за багатьма ознаками, й у світовому масштабі. Наука про суспільство, побудована за зразком різних галузей емпіричного природознавства, має спиратися насамперед на вивчення відповідних явищ, які є науковими фактами. Вже вищенаведена класифікація наук, запропонована засновником позитивізму, свідчить про те, що фундаментом соціології є наука про життя – біологія, яка вивчає серед іншого й людину – носія свідомості, мислення, мови. Тому постає питання про подальшу розробку ряду наук, який має завершитися, очевидно, спеціальною дисципліною, що вивчає душевне життя людини, – психологією.

Остання в тому вигляді, в якому сьогодні відома кожному школяреві, існує від 70-х років XIX ст., тобто відтоді, як завдяки зусиллям Г. Фехнера й В. Вундта в Німеччині, М. Грота й

Г. Челпанова в Україні та багатьох інших учених різних країн перетворилася з частини метафізики – умоглядної, раціональної або спекулятивної науки про душу – на науку емпіричну, яка оперує спостереженнями, експериментами й відповідною обробкою зібраного матеріалу.

Вивчати суспільство як частину дійсності навряд чи можна без звернення до науки про живе й науки про поведінку людини. Саме тому Є. де Роберті неодноразово наголошував на зв'язку між біологією, соціологією та психологією і цілком в позитивістському дусі вимагав відмовитися від класичних філософських підходів як застарілих, безплідних, а тому й неприйнятних для «справжньої» науки: «сучасна соціологія потребує головно наукової класифікації та доцільного розподілу величезної кількості фактів і спостережень, які становлять результат накопиченого досвіду минулого, переданий нам шляхом традиції та щоденного досвіду сьогодення, у якому значна частина, спадкові пристосування до психологічного та соціологічного спостереження, безумовно, також належать минулому. Але в цій роботі, цілком зрозуміло, мається на увазі досягнення винятково теоретичних або наукових цілей. З минулого в нас залишилася безліч аналітичних праць, велика кількість описів, але ними можна користуватися хіба що як збірками фактів» (с. 79).

Ідучи таким шляхом, мислитель робить певні відкриття. Так, для більш адекватного вивчення природного й суспільного середовища, в якому живуть люди, він пропонує нову науку – мезологію (з грец. «мезос» – середина, середовище). На думку Є. де Роберті, окрім дослідження особливостей організмів і спільнот, ця наука має особливу евристичну цінність, аналогічну математичному рівнянню: вона покликана, «коли дано середовище та будова (або орган), визначити невідому функцію. Або якщо відомі функція і середовище – знайти відповідну їм будову, або, нарешті, визначити середовище, якщо відомі орган і функція» (с. 144).

Дуже вагомою є знахідка вченого, що стосується походження людини та її

біосоціальної природи. Про це він пише так: «наша гіпотеза пропонує розглядати факти надорганічного порядку, думку, почуття тощо не як біологічні або соціальні явища, і ще менше як психічні явища в звичайному розумінні цієї назви, а як (виділено Є. де Роберті – І. О.) *біосоціологічні* факти, тобто як складні явища, які в органічному світі відіграють роль і мають наукове значення цілком аналогічне ролі й науковому значенню, що характерні в неорганічному світі для відомих груп фізико-хімічних фактів (геологічна та метеорологічна групи)» (с. 221).

Зрозуміло, що з окремими міркуваннями Є. де Роберті, як-от спробою замінити психологію фізіологією: «соціологія головні свої корені має в біології, до якої, поза сумнівом, має бути залучена вся психофізика, теорія мозкових

будов і функцій. Але не психологія» (с. 243), – навряд чи можна погодитися, але в цьому випадку йдеться передусім про послідовне дотримання позитивістських канонів науковості, про які зазначалося вище. Не слід також забувати про те, що і психологія, і соціологія в часи написання книги нашим земляком перебували на стадії становлення. Зрештою, чим зумовлена багатоманітність психологічних шкіл і напрямів, як не різними розуміннями й способами вивчення того, що ми зevamo душевним життям?

Отже, «Соціологія» Євгена де Роберті є справжнім подарунком і для тих, хто цікавиться історією філософії в Україні та світі, і для тих, хто прагне ґрунтовно осмислити історію і сучасність цілого кола природничих і суспільно-гуманітарних наук.

*д-р філос. наук, професор кафедри української філософії та культури
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Іван Огородник*

doi:10.7905/vers.v0i4.1033